

บทที่ 5 จิตวิญญาณความเป็นครู

วิชาชีพครูถือเป็นวิชาชีพชั้นสูงที่มีความสำคัญ และเป็นกลไกหลักในพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้แก่ประเทศชาติ ผู้ประกอบวิชาชีพจะต้องใช้องค์ความรู้ในสาขาวิชา เฉพาะและวิชาชีพครูร่วมกับคุณลักษณะความเป็นครู จึงจะสามารถสั่งสอนอบรมศิษย์ให้เป็นคนดี คนเก่ง มีความสุข และใฝ่เรียนรู้ตลอดชีวิต รวมทั้งสร้างเสริมให้ผู้เรียน สามารถพัฒนาคุณลักษณะตามที่สังคมต้องการได้อย่างเต็มศักยภาพของผู้เรียนแต่ละบุคคล ดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตร ที่ได้พระราชทานแก่ครูอาวุโสในโอกาสเข้ารับพระราชทานเข็มเครื่องหมายเชิดชูเกียรติ ซึ่งมีลักษณะของครูที่ดี ตอนหนึ่งว่า

“ครูที่แท้นั้น ต้องเป็นผู้กระทำแต่ความดี ต้องหมั่นขยันและอดสาหะพากเพียร ต้องเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ และเสียสละ ต้องหนักแน่น อดกลั้น และ อดทน ต้องสำรวม ระวังความประพฤติของตนเอง ตนให้อยู่ในระเบียบแบบแผนอันดีงาม ต้องปลื้มใจ ปลื้มใจออกจากความสบาย และความสนุกรื่นเริง ที่ไม่ควรแก่เกียรติภูมิ ต้องตั้งใจให้มั่นคงและแน่วแน่ ต้องซื่อสัตย์ รักษาความจริงใจ ต้องเมตตาหวังดี ต้องวางใจเป็นกลาง ไม่ปล่อยไปตามอำนาจอคติ ต้องอบรมปัญญาให้เพิ่มพูนสมบูรณ์ขึ้นทั้งในด้าน วิทยาการ และความรู้ในเหตุผล”

5.1 แนวคิดทฤษฎีจิตวิญญาณความเป็นครู

คำว่าจิตวิญญาณ Spiritual หรือ Spirituality มีรากศัพท์มาจากคำว่า Spiritus ในภาษา ลาดิน หมายถึง ลมหายใจผสมกับคำว่า Enthousiasmos มาจากรากศัพท์ของคำว่า Enthousiasm ที่หมายถึง The god within หรือ พลังอำนาจศักดิ์สิทธิ์ ของชีวิต (โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์, 2549) ดังนั้นคำว่า “จิตวิญญาณ” มาจากคำว่า “จิต” และ “วิญญาณ” โดยสรุปหมายถึงสิ่งที่อยู่ในตน ทำให้เป็นบุคคลขึ้น เป็นความรู้แจ้งความรู้สึกตัว จิตใจ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546)

นักวิชาการได้จำแนกความหมายของจิตวิญญาณไว้เป็น 3 ประการ

1. ความเป็นเอกัตตาหรือปัจเจกบุคคล หมายถึง ความเป็นตัวตนที่มีลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล ซึ่งเกิดจากการหยั่งรู้นำไปสู่การปฏิบัติและการเกิดศรัทธาในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง (ศุภลักษณ์ ทัดศรี และอารยา พรายรัมย์. 2554 : 61)

2. ความมีคุณค่าสูงส่ง หมายถึง ปัญญาหลักการของชีวิต เช่น ความดี บุญกุศล คุณธรรม จริยธรรม การรู้จักผิดชอบชั่วดีมีจิตใจสูงขึ้นไป (ประเวศ วะสี และ ประสิทธิ์ อุณหองกุล. 2555 : 12)

3. ความเป็นนามธรรม หมายถึง โครงสร้างหนึ่งของมนุษย์ที่นอกเหนือจากร่างกายและจิตใจ จับต้องไม่ได้ พัฒนามาจากความผูกพันด้านจิตใจของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม เป็นแหล่งของความหวัง พลังใจที่เข้มแข็ง เป็นขุมพลังของชีวิตที่ทำให้ประสบความสำเร็จและมีความสุข (พัชนี สมกำลัง, 2556 : 93)

ประเวศ วะสี (2554 : 1) ได้ให้ความหมายของจิตวิญญาณว่า “จิตวิญญาณ หรือจิตสูงนั้นหมายถึง ความดี การลดความเห็นแก่ตัวการเข้าถึงสิ่งสูงสุด สิ่งสูงสุดทางพุทธ คือพระนิพพานหรือปัญญาหรือวิชา ศาสนาอื่น หมายถึง พระผู้เป็นเจ้า” สถานะของมิติทางจิตวิญญาณ

รัตติกรณ์ จงวิศาล และคณะ(2557 : 1) ได้ให้ความหมายของจิตวิญญาณว่า จิตวิญญาณเป็นคำศัพท์ที่พบว่ามี ความแตกต่างกันตามวัฒนธรรม ศาสนา ภาษาและประวัติศาสตร์อย่างไรก็ตามมีลักษณะร่วมกันบางประการ และมีความแตกต่างกันไปตามภาษาและวัฒนธรรมรวมทั้ง พบความคล้ายคลึงสอดคล้องกันอยู่ในความต่างเหล่านั้น เรื่องจิตวิญญาณนี้เป็นกระแสความคิดที่มีมาอย่างต่อเนื่องตามประวัติศาสตร์ของมนุษย์ โดยมีจุดสูงสุดของความรู้ที่ให้ความสำคัญกับมิติทางจิตวิญญาณก็คือศาสนาธรรมต่างๆ

จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปความหมายของจิตวิญญาณ ได้ว่า ลักษณะของจิตอันสูงส่งของบุคคล มีความกล้าที่จะยืนหยัดทำในสิ่งที่ถูกต้อง มีความเมตตากรุณา ลดความเห็นแก่ตัว รู้จักการให้อภัย และมีการตระหนักรู้ รวมทั้งการมีความเชื่อและศรัทธาในตัวบุคคลนั้นๆ ด้วยจิตใจอันบริสุทธิ์

5.2 ความหมายของจิตวิญญาณความเป็นครู

คำว่า จิตวิญญาณความเป็นครู (Teacher spirituality) ในประเทศไทยนั้นเราใช้กันมากในวงการศึกษา แต่อย่างไรก็ตาม ทางด้านจิตวิทยา Snyder และLopez (2007) ได้ให้ความหมายของคำว่า Spirituality ว่าเป็น การหาหนทางที่นำไปสู่การเป็นที่ยอมรับและภาคภูมิใจในตนเอง นอกจากนี้ PaJak และ Blaise (1989) กล่าวว่า จิตวิญญาณความเป็นครูจะทำให้ครูประกอบอาชีพครูได้อย่างมีประสิทธิภาพ และครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครู มักจะมีความเป็นมิตร ดูแลเอาใจใส่ เข้าใจ และยอมรับและอดทนต่อนักเรียนของตน ดังนั้น การปฏิบัติตามจรรยาบรรณครูทั้ง 9 ประการ จึงเป็นหนทางสู่การพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครู(ชวีชชัย เฟ็งพินิจ, 2550) จิตวิญญาณความเป็นครูจึงเป็นความตระหนักถึงหน้าที่ในความเป็นครูของตนเองเพื่อพัฒนานักเรียนและวิชาชีพ ดังนั้นคำว่า จิตวิญญาณ จึงแตกต่างจาก คำว่าอุดมการณ์ เพราะอุดมการณ์หมายถึงหลักการที่วางระเบียบไว้เป็นแนวปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ ดังนั้นอุดมการณ์จึงเป็นระบบแห่งความเชื่อในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่สมาชิกของสังคมนั้นๆยึดถือร่วมกัน อุดมการณ์ความเป็นครูจึงเป็นเป้าหมายที่ครูมีส่วนร่วมในวิชาชีพครู (ณัฐภรณ์ หลาวทอง และปิยวรรณ วิเศษสุวรรณภูมิ, 2553: 2)

1. ความหมายของคำว่าครู

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 อธิบายว่า ครู คือ ผู้สั่งสอนศิษย์ผู้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ศิษย์ ในปัจจุบันคำว่า ครูจะค่อนข้างหมายถึงอาชีพประการหนึ่งในสังคมมากกว่าจะหมายถึงบุคคล ครู มีรากศัพท์เป็นภาษาบาลี มาจากคำว่า ครู (คะรุ) ซึ่งแปลว่าหนักแน่น และสันสกฤตว่า ครู (คุ-รุ) ซึ่งแปลว่า ผู้ชี้แสงสว่าง แต่โดยความหมายในภาษาไทยก็คือครูผู้สอนประสิทธิ์ประสาทความรู้ อบรมบ่มนิสัยศิษย์ให้เป็นคนดี ยกระดับวิญญานความรู้ดีชั่วให้แยกแยะความดีความชั่ว และรู้จักการดำรงชีวิตในแนวทางที่ถูกต้องมีคุณธรรม

พุทธทาสภิกขุ (2557) ได้ให้ความหมายของครู ว่าครูในสมัยโบราณในประเทศอินเดีย ซึ่งเป็นเจ้าของคำนี้เป็นคำที่สูงมาก เป็นผู้เปิดประตูวิญญาน แล้วก็นำไปเดินทางวิญญาน ไปสู่คุณธรรมเบื้องสูง เป็นเรื่องทางจิต โดยเฉพาะ มิได้หมายถึงเรื่องวัตถุหรือมรรยาท หรือแม้แต่อาชีพ จึงมีน้อยมาก ครูนั่นมักจะไปทำหน้าที่เป็นบุโรหิตของพระราชาหรืออริสระชนซึ่งมีอำนาจวาสนา มีหน้าที่การงานอันใหญ่หลวง คำว่าครู มักแปลกกันมาแต่เพียงว่าเป็นผู้ควรเคารพ หรือมีความหนัก ที่เป็นหนักอยู่นือศีระะ เป็นเจ้าหนักอยู่บนเหนือศีระะของทุกคน แต่เดี๋ยวนี้กลายเป็นผู้ประกอบวิชาชีพอ่างหนึ่ง จากคำอธิบายดังกล่าวนี้ครูนออดีตเป็นตำแหน่งที่สังคมยกย่องเป็นผู้เปิดประตูทางวิญญาน วิญญานศิษย์ทั้งหลายที่ยังปิดด้วยอวิชา เป็นการช่วยให้ศิษย์ทำลายอวิชาทั้งหลายเพื่อได้พัฒนาความเป็นมนุษย์ มีชีวิตจิตใจที่สูงกว่าสัตว์ทั้งหลายนั่นเอง ในแง่ของความหมายนี้

ธรรมนันทิกา แจ่มสว่าง (2554 : 7) ได้ให้ความหมายของครู ว่าเป็นบุคลากรวิชาชีพที่ทำหน้าที่ในการ

สั่งสอนศิษย์หรือถ่ายทอดความรู้ให้กับศิษย์มีหน้าที่หลักทางด้านกรเรียนการสอนและการส่งเสริมกรเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่างๆ ในสถานศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรอบรู้เจริญก้าวหน้าและพัฒนาในทุกๆ ด้าน รวมทั้งให้เป็นผู้ที่มีศีลธรรม จริยธรรม ตามที่สังคมปรารถนา

จากความหมายของครูที่ได้กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปความหมายของครูได้ว่า ครูเป็นบุคคลผู้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ อบรมบ่มนิสัยศิษย์ให้เป็นคนดี โดยการสั่งสอนให้รู้จักการแยกแยะความดีความชั่ว และรู้จักการดำรงชีวิตในแนวทางที่ถูกต้องมีคุณธรรม

2. ความหมายของจิตวิญญานความเป็นครู

เมื่อนำความหมายของจิตวิญญาน มารวมกับคำว่าครู สรุปได้ว่า จิตวิญญานความเป็นครู หมายถึงจิตสำนึกตามกรอบคุณธรรมจริยธรรมซึ่งทำให้เกิดการใฝ่รู้ ค้นหา สร้างสรรค์ ถ่ายทอด ปลุกฝังและเปนแบบอย่างที่ดีทั้งของศิษย์ เพื่อนร่วมงานและคนในสังคม นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการได้ให้ความหมายของคำว่า จิตวิญญานความเป็นครู ไว้ดังนี้

ณัฐภรณ์ หลาวทอง และปิยวรรณ วิเศษสุวรรณภูมิ (2553: 37) ได้ให้ความหมายของจิตวิญญานความเป็นครูว่าเป็นคุณลักษณะของบุคคลในการมีจิตใจที่ปฏิบัติตนเพื่อนำไปสู่การเป็นที่ยอมรับและภาคภูมิใจใน

การถ่ายทอดความรู้ให้แก่บุคคลอื่น ซึ่งคุณลักษณะดังกล่าวประกอบด้วย ความรับผิดชอบในหน้าที่ ความรักในอาชีพ ความรักและเมตตาเพื่อนมนุษย์ ความเสียสละ ความอดทน ความยุติธรรม และการเป็นแบบอย่างที่ดี

ธรรมนันทิกา แจ่มสว่าง (2554 : 8) ได้ให้ความหมายของจิตวิญญาณความเป็นครูว่า เป็นคุณลักษณะทางจิตและพฤติกรรมการทำงานที่สะท้อนถึงการเป็นครูที่ดี จิตวิญญาณความเป็นครูที่ปรากฏเป็นคุณลักษณะทางจิตนี้จะเกี่ยวข้องกับความคิดที่มีต่อวิชาชีพครู ประกอบด้วย การเห็นคุณค่าของบทบาทหน้าที่ การมีศรัทธาในวิชาชีพ และยึดมั่นต่ออุดมการณ์ในการทำงานเป็นครู มีความเข้าใจทั้งตนเองและผู้อื่น ในขณะที่จิตวิญญาณความเป็นครูที่ปรากฏเป็นพฤติกรรมประกอบด้วย การปฏิบัติต่อนักเรียนด้วยความเมตตา ช่วยเหลือ เสียสละ อดทน การเป็นแบบอย่างที่ดี รวมทั้งการพัฒนาตนเองโดยการแสวงหาความรู้เพิ่มเติม

สุพัตรา ไวทยะพิศาล(2554: 8) กล่าวถึงจิตวิญญาณความเป็นครู คือ ครูที่ทำแต่ความดีคือ ต้องขยันหมั่นเพียรและอดสาหะพากเพียร ต้องเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเสียสละ ต้องหนักแน่นอดทน และอดกลั้น สำนวณระวังความประพฤติปฏิบัติของตนให้อยู่ในระเบียบ แบบแผนที่ตั้งงาม รวมทั้งต้องซื่อสัตย์

สุพิชญา โททวี(2557: 50) ได้กล่าวว่า จิตวิญญาณความเป็นครู คือ การเป็นครู ด้วยใจรัก มีความเมตตาต่อศิษย์ มีความอดทน มีคุณธรรมจริยธรรม และเป็นผู้ที่มีความเสียสละ เพื่อประโยชน์ส่วนรวม

จุมพล พูลภัทรชีวิน (2558 :9) ให้ความหมายของจิตวิญญาณครูและจิตวิญญาณของผู้ที่ประกอบวิชาชีพอื่น หมายถึง จิตสำนึก ความคิด ทัศนคติ พฤติกรรมการแสดงออกที่ดี ลุ่มลึกสงบเย็น ตามกรอบของจริยธรรม คุณธรรม ค่านิยม จารีตประเพณี วัฒนธรรม และความคาดหวังของสังคม อันเป็นองค์รวม ธาตุแท้ของบุคคลผู้ใฝ่รู้ ค้นหา สร้างสรรค์ ถ่ายทอด ปลูกฝัง และเป็นแบบอย่างที่ดีของสังคมซึ่งมีขึ้นได้ในทุกคน

ธวัชชัย เพ็งพินิจ (2558 :1) กล่าวว่า จิตวิญญาณครูมีคุณลักษณะที่บ่งบอกให้เห็นถึงพฤติกรรมก้าวข้ามขีดจำกัดของบริบททางสังคมและสิ่งแวดล้อมของบุคคล ในการก้าวเข้าสู่มิติทางวิญญาณ ที่เปิดกว้างต่อความคิด จิตใจ มโนธรรมและภาพมายาคติของวาทกรรมแห่งอัตลักษณ์ทั้งปวง

กล่าวโดยสรุปจิตวิญญาณความเป็นครู หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงถึงพฤติกรรมที่เป็นประจักษ์ นำชื่นชมและเป็นที่ยอมรับในการปฏิบัติหน้าที่ครู ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ด้วยคุณธรรม จริยธรรม และความปรารถนาดี มีความเข้าใจที่จะพัฒนาศิษย์ตามศักยภาพด้วยความจริงใจเสียสละอย่างมีความสุข

5.3 องค์ประกอบและตัวบ่งชี้จิตวิญญาณความเป็นครู

จากการศึกษาเอกสารและผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง จิตวิญญาณความเป็นครูมีองค์ประกอบและตัวบ่งชี้จิตวิญญาณความเป็นครู ดังนี้

กิตินันท์ โนสุและเสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2558 : 60-61) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู ดังนี้

(1) องค์ประกอบด้านการพัฒนาตนเอง ประกอบด้วย

- 1) การใฝ่หาความรู้ เพื่อพัฒนาตนเองอยู่เสมอ
- 2) มีความขยันหมั่นเพียรแสวงหาความรู้ใหม่ๆ
- 3) มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่นเพื่อการพัฒนาตนเองทุกครั้งที่มีโอกาส
- 4) มีการพัฒนาตนเองเพื่อสร้างความก้าวหน้าในวิชาชีพ จนได้รับอนุมัติให้มีหรือเลื่อน วิทยฐานะ
- 5) มีความพยายามแสวงหาโอกาสเข้ารับการอบรม เพื่อนำความรู้มาพัฒนางานใน หน้าที่ให้

เจริญก้าวหน้า

- 6) มีการพัฒนางานในวิชาชีพหรือได้รับการยกย่องชมเชย หรือรางวัลที่เกี่ยวกับวิชาชีพ ครู
- 7) มีการสร้างสรรค์ผลงานทางวิชาการเพื่อบริการสังคม
- 8) มีความกระตือรือร้นในการค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อพัฒนาศิษย์
- 9) มีการพัฒนาตนเองให้ทันต่อการพัฒนาทางวิทยาการ เศรษฐกิจ สังคมและการเมือง อยู่เสมอ
- 10) มีการสำรวจและปรับปรุงแก้ไขตนเองอยู่เสมอ

(2) องค์ประกอบด้านความมีเมตตาในการปฏิบัติงาน ประกอบด้วย

- 1) การยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรม ความคิดและความเชื่อ
- 2) การสนับสนุนความคิดริเริ่มในทางที่ถูกต้องของเพื่อนร่วมงาน
- 3) การใช้แนวทางในการแก้ปัญหา โดยวิธีการทางปัญญาและสันติวิธี
- 4) ปฏิบัติงานโดยอาศัยหลักแห่งเหตุผล ปราศจากอคติ
- 5) การยอมรับผลที่เกิดจากการกระทำของตน ด้วยความเต็มใจ
- 6) มีความเป็นประชาธิปไตย
- 7) การใช้หลักการและเหตุผลในการตัดสินใจแก้ปัญหา
- 8) การยอมรับความคิดที่มีเหตุผลโดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก
- 9) ปฏิบัติงานโดยไม่เพิกเฉยในเหตุการณ์ที่จะทำให้เกิดผลเสียต่องานในหน้าที่

(3) องค์ประกอบด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

- 1) มีการติดตามและประเมินผลผู้เรียนในรูปแบบที่หลากหลาย
- 2) การใช้แหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานศึกษามาเป็นส่วนหนึ่งในการจัดการเรียนการสอน
- 3) การแก้ไข ปรับปรุง ข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นจากการเรียนการสอน
- 4) การใช้ผลการวิเคราะห์ วิจัย เพื่อพัฒนางานในหน้าที่อยู่เสมอ
- 5) การสร้างโอกาสให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้ที่ได้รับจากการเรียนรู้กับประสบการณ์ชีวิต

จริง

- 6) การคิดค้นการสร้างสื่อ นวัตกรรม การเรียนการสอนในรูปแบบใหม่ๆ

- 7) การแสวงหาแนวทาง วิธีการปรับปรุงงาน ที่รับผิดชอบอยู่เสมอ
  - 8) มีความกล้า มุ่งมั่นในการกระทำสิ่งต่างๆ ด้วยวิธีการที่แตกต่างจากเดิม
- (4) องค์ประกอบด้านการปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพ ประกอบด้วย
- 1) การให้ความร่วมมือในกิจการของสถาบันเป็นอย่างดี
  - 2) การอุทิศตนเพื่อประโยชน์ต่อวิชาชีพครู
  - 3) มีความตั้งใจปฏิบัติงานเพื่อให้วิชาชีพครูเป็นที่ยกย่อง
  - 4) มีความจริงใจในความรับผิดชอบต่อวิชาชีพครู
  - 5) การให้เกียรติแก่ผู้ร่วมวิชาชีพครู
  - 6) การดำรงเกียรติแก่ผู้ร่วมวิชาชีพครู
- (5) องค์ประกอบด้านวิริยะ อุตสาหะ ประกอบด้วย
- 1) มีความขยันตั้งใจในการทำงานที่ได้รับมอบหมาย
  - 2) มีความกระตือรือร้นในการทำงาน
  - 3) มีความเต็มใจอุทิศเวลาในการปฏิบัติหน้าที่
  - 4) การรู้จักหน้าที่และปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ
  - 5) ปฏิบัติงานการสอนตรงเวลาเสมอๆ
- (6) องค์ประกอบด้านความเมตตา กรุณา
- 1) มีความปรารถนาดีต่อศิษย์
  - 2) มีความเอื้อเฟื้ออาทรต่อศิษย์
  - 3) มีความเมตตาต่อศิษย์
  - 4) การยึดมั่นในคุณธรรม จริยธรรม ตามหลักศาสนา
- (7) องค์ประกอบด้านความซื่อสัตย์ต่อวิชาชีพ ประกอบด้วย
- 1) การให้เกียรติผู้อื่นทางวิชาการ โดยไม่นำผลงานของผู้ใดมาแอบอ้างเป็นของตน
  - 2) มีความตระหนักในคุณค่าศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ โดยไม่คำนึงถึง เชื้อชาติ ศาสนา และสถานภาพของบุคคล
  - 3) ไม่ยอมให้นำผลงานทางวิชาการของตนไปใช้ในทางทุจริต
  - 4) ไม่แสวงหาผลประโยชน์จากศิษย์ในการปฏิบัติหน้าที่
  - 5) ต้องปฏิบัติต่อศิษย์ทุกคนด้วยความเสมอภาค
- (8) องค์ประกอบด้านความดี ประกอบด้วย
- 1) มีความสุภาพอ่อนโยน
  - 2) มีความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ ช่วยเหลือผู้อื่น

- 3) มีความเสียสละ
- 4) มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น

(9) องค์ประกอบด้านความรัก ศรัทธาในวิชาชีพ ประกอบด้วย

- 1) มีความรักในวิชาชีพครูยิ่งกว่าวิชาชีพใด
- 2) มีความศรัทธาในวิชาชีพครูมากกว่าวิชาชีพอื่น
- 3) มีความมุ่งมั่นตั้งใจมาเป็นครูเป็นอันดับแรก

(10) องค์ประกอบด้านการปฏิบัติการสอน ประกอบด้วย

- 1) การได้รับการยกย่องนับถือในเชิงภูมิปัญญา และเชาวนวิพริบในด้านการอบรม สั่งสอน
- 2) การคิดค้น วิธีการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น
- 3) สามารถประยุกต์ความรู้ที่มีอยู่ จัดการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสมกับศักยภาพของผู้เรียน

ณัฐภรณ์ หลาวทองและปิยวรรณ วิเศษสุวรรณภูมิ (2553 :46-47) ได้กล่าวเกี่ยวกับองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 การปฏิบัติหน้าที่ครู เป็นการปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มความสามารถ ได้แก่ การอบรมสั่งสอนศิษย์โดยคำนึงถึงการพัฒนาศิษย์ได้อย่างเต็มตามศักยภาพ และนอกจากนี้ยังต้องมีความรักในอาชีพและปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้ร่วมอาชีพ

องค์ประกอบที่ 2 การปฏิบัติต่อศิษย์โดยเสมอภาค เป็นการปฏิบัติต่อศิษย์ทุกคนอย่าง ยุติธรรม และมีเหตุผล โดยไม่คำนึงถึงอามิสสินจ้าง หรือความสัมพันธ์ส่วนบุคคล

องค์ประกอบที่ 3 ความเชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์ เป็นความเชื่อมั่นและศรัทธาว่า มนุษย์ทุกคนเป็นคนดี และมีศักยภาพในการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง

องค์ประกอบที่ 4 การเสียสละในงานครู เป็นการปฏิบัติหน้าที่สอนศิษย์อย่างเต็มใจ โดยไม่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนตนเป็นหลัก

อมรรัตน์ แก่นสาร (2558) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาตัวบ่งชี้จิตวิญญาณความเป็นครูของครู สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า จิตวิญญาณความเป็นครูของครู สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานประกอบด้วย 7 องค์ประกอบหลักคือ

- 1) การปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่
- 2) การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและมีความเป็นกัลยาณมิตร
- 3) การเป็นแบบอย่างที่ดี
- 4) การมีจิตวิทยาในการสอน
- 5) ความรัก และศรัทธาในวิชาชีพ
- 6) การมีคุณธรรมและจริยธรรม

7) ความผูกพัน ระหว่างครูกับศิษย์

จากองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครูข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า จิตวิญญาณความเป็นครูมีองค์ประกอบ 5 ด้าน ประกอบด้วย 1) คุณลักษณะส่วนตัวและการมีคุณธรรม จริยธรรม ได้แก่ ความวิริยะอุตสาหะ เมตตากรุณา ซื่อสัตย์ มีเหตุผล 2) การตระหนักรู้และปฏิบัติตนบนวิถีความเป็นครู ได้แก่ การปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพครู การทำงานเพื่อเด็ก การเป็นแบบอย่างที่ดี 3) รักและศรัทธาในวิชาชีพครู 4) ความเชี่ยวชาญในการสอน และ 5) การพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

5.4 แนวทางการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครู

นักวิชาการได้เสนอแนวทางที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครู ดังนี้

ธวัชชัย เพ็งพินิจ (2558 :1) กล่าวถึงวิธีปฏิบัติสู่ความถึงพร้อมแห่งจิตวิญญาณที่ช่วยในการ เสริมสร้างความคิดอันเจริญงอกงามให้มีขึ้นทั้งต่อบุคคลและสังคมอย่างยั่งยืนประกอบด้วย

(1) มีความเจริญและสมดุลทั้งด้าน IQ และ EQ (I.Q. ย่อมาจาก Intelligence Quotient หมายถึงความเฉลียวฉลาดทางสติปัญญา ส่วน E.Q. ย่อมาจาก Emotional Quotient หรือ Emotional Intelligence หมายถึงความฉลาดทางอารมณ์) ซึ่ง IQ นั้นเกิดจากการศึกษาค้นคว้า วิเคราะห์ พินิจพิจารณา สร้างความรู้ให้เพิ่มขึ้นในตัวเอง ส่วน E.Q นั้นเกิดจากการฝึกฝนและพัฒนาภายในตัวตนของบุคคล ซึ่งคนที่มี IQ สูงหรือมีอัจฉริยภาพเพียงอย่างเดียวนั้นอาจไม่ประสบความสำเร็จในชีวิตได้ เพราะภาวะสังคมที่เป็นพิษ ทำให้ 18 จิตใจคนแปรเปลี่ยนไป สมองเฉื่อยชา ไม่รู้จักจัดระบบให้กับตัวเอง ทั้งนี้คนที่ประสบความสำเร็จในชีวิต EQ มักจะนำ IQ ดังนั้นในความเป็นครูทั้งสองนี้ต้องสมดุลกัน มิฉะนั้นจะเป็นไปได้ยากที่จะพัฒนาผู้อื่นได้

(2) ยึดหลักศาสนธรรม ทั้งนี้เพราะศาสนธรรมเป็นหลักพื้นฐานในการดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นศีล 5 มรรค 8 (อัฐมมังคละมรรค) พรหมวิหาร 4 อิทธิบาท 4 ทิธี โอตูปปะ (ความละเอียดเกรงกลัว ต่อบาป) เป็นต้น เพื่อให้การดำเนินชีวิตไปด้วยความสุขุมลุ่มลึก มีสติ และขัดเกลาจิตใจให้มีความนบเนียน อ่อนโยน เมตตาจิต มีจิตประภัสสร เชื่อมมั่นในเรื่องผลแห่งกรรม (การกระทำ) ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ธม. โม สุจิณ. โณ สุขมา วหาติ ผู้ประพฤติดีแล้วย่อมนำความสุขมาให้”

(3) เคารพตนเองและผู้อื่น เชื่อมมั่นในสิ่งที่ทำ มองเห็นคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เชื่อ ว่ามนุษย์ทุกคนล้วนมีศักยภาพที่สามารถพัฒนาได้ รวมทั้งมีสำนึกดีต่อสังคม มุ่งมั่นในการทำความดีในทุกขณะ มองโลกในแง่ดี ศรัทธาในพุทธพจน์ที่ว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว”

(4) ใช้ชีวิตอยู่ทั่วจักรวาล มีคำกล่าวว่า มนุษย์เป็นสัตว์ชนิดเดียวที่อยู่ทั่วจักรวาล ทั้งนี้เพราะ มนุษย์มีอดีต มีปัจจุบัน และมีอนาคต ดังนั้น ครูจะต้องเชื่อมโยงทั้ง 3 มิตินี้เข้าด้วยกัน โดยนำเอาอดีตมาเรียง ร้อยประสานเข้ากับ

ปัจจุบัน แล้วมองภาพอนาคต (Scenario) ที่พึงปรารถนาให้เห็น โดยมีสมมติฐานว่า อนาคต ที่ตีมาจากการวางรากฐานของปัจจุบันที่พัฒนามาจากประสบการณ์ของอดีต

(5) ครึ่งหนึ่งของชีวิตอุทิศเพื่อสังคม คนเราไม่ได้เกิดมาด้วยตัวคนเดียวโดดๆ แต่ชีวิตคือ ผลรวมของความมุ่งมั่นจากสิ่งรอบตัว เพราะฉะนั้นชีวิตแต่ละชีวิตต่างคิดหนึ่งสังคมอยู่ครึ่งชีวิต การกระทำที่ยุติธรรมทั้งต่อตนเองและบุคคลอื่นคือ การแบ่งผลประโยชน์ครึ่งหนึ่งของชีวิตคืนให้สังคม เปิดกระบวนทัศน์ (Paradigm) ของตัวเองให้พ้นกรอบของความเห็นแก่ตัว ความยึดมั่นถือมั่น และการไขว่คว้าเพื่อสนองตัณหา เฉพาะในช่วงชีวิตของตัวเอง ต้องระลึกอยู่เสมอว่า มนุษย์ชาตินั้นมีระยะเวลาที่ยาวไกลมากนัก เราในฐานะ “ผู้มาเยือน” จะหลงเหลืออะไรไว้บ้างนั้นจะเป็นคำ “ขอบคุณ” หรือ “ประณาม”

(6) ครูคือผู้สร้างค่านิยมกระแสสังคม การกระทำใดๆ จะต้องใส่ใจและรับผิดชอบต่อสังคม ไม่ใช่เพื่อสนองตอบต่อมายาคติของตนเองเท่านั้น ทั้งนี้เพราะบทบาทของครูนั้นมีอิทธิพลต่อการกำหนดค่านิยม ทศนคติ และกระแสสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นตัวอย่างที่ดีย่อมมีความสำคัญเสมอ

5.5 เหตุที่จิตวิญญาณความเป็นครูเป็นคุณลักษณะสำคัญของครूमืออาชีพ

ศตวรรษที่ 21 เป็นยุคแห่งเทคโนโลยี จึงทำให้วิธีเรียน วิธีสอน และสื่อการสอนเปลี่ยนแปลงไป ครูจะใช้วิธีสอนแบบเดิม ที่มีครูเป็นบุคคลสำคัญ (Teacher-centered Approach) คือการถ่ายทอดความรู้ ความจำจากครูไปสู่ผู้เรียน แบบที่เคยทำมาในอดีตไม่ได้ เพราะการเรียนของคนในปัจจุบันเกิดขึ้นได้ทุกที่ ทุกเวลาและไร้ขอบเขตจำกัด ดังนั้นครูจำเป็นต้องพัฒนาตนเอง ให้สามารถสร้างหรือผลิตสื่อการสอนที่ใช้วิทยาการสมัยใหม่และสามารถดึงดูดความสนใจของนักเรียนได้นานขึ้น เช่น สื่อผสม (Multimedia) เป็นต้น ครูต้องปรับเปลี่ยนบทบาทของตนมาเป็น “ผู้สนับสนุนหรือผู้อำนวยความสะดวก” (Facilitator) ให้นักเรียนเกิด การเรียนรู้โดยนักเรียน มีบทบาทในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง เพิ่มมากขึ้นหรือที่เรียกว่า การสอนแบบยึดนักเรียนเป็นสำคัญ (Student-centered Approach) ครูที่ปรับเปลี่ยนความคิดและ วิธีทำงานได้ดังกล่าวข้างต้น เชื่อแน่ว่านักเรียนจะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจนและครูก็จะได้ชื่อว่า “เปนมืออาชีพ” อย่างไรก็ตามการมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้นก็มีได้เป็นเป้าหมายหลักประการเดียวของการจัดการศึกษาของชาติ หากแต่ ต้องมี “คุณลักษณะที่พึงประสงค์” หรือ “เป็นคนดี” อีกด้วย

อาชีพครูเปนมืออาชีพที่ทำงานกับคนเพื่อพัฒนาหรือยกระดับศักยภาพและสภาพจิตของคนการสร้างคนดี คนที่มีลักษณะพึงประสงค์ จำเป็นต้องมีแบบอย่าง (Model) ที่ดี ต้องใช้เวลาหล่อหลอม ปรับแต่งยาวนานต่อเนื่อง ด้วยจิตที่มุ่งมั่นอดทน ไม่ละทิ้งอุดมการณ์ หรือหน้าที่ในการพัฒนาศิษย์ ด้วยเหตุดังกล่าวครूमืออาชีพจึงต้องเปนมืออาชีพทั้งด้านวิชาการและด้านการปฏิบัติหน้าที่ด้วยจิตวิญญาณในอันที่จะพัฒนาศิษย์อย่างรอบด้าน เพื่อให้เป็นคนดี คนเก่ง และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข การที่จะเปนมืออาชีพนั้น ใจหรือจิตและวิญญาณ

จะต้องมาเป็นอันดับแรก เมื่อมีใจให้กับงานสอน งานพัฒนานักเรียน ก็จะเกิดความรัก ความศรัทธาและการยึดมั่น ในอุดมการณ์แห่งวิชาชีพ การพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องให้มีความรู้และทักษะในการสอน ประพฤติ ตัวดี เป็นแบบอย่างที่ดี เอาใจใส่ดูแลและหวังดีต่อศิษย์ การปฏิบัติ ดังกล่าวเรียกได้ว่าการปฏิบัติด้วยจิตวิญญาณความ เปนครู เปนที่ทราบกันดีว่าการปฏิบัติหน้าที่ด้วยใจ ด้วยจิตและวิญญาณจะทำให้ เกิดความตระหนักและมุ่งมั่น พุ่มเทในการทำงาน พยายามรักษา เกียรติและศักดิ์ศรีแห่งตนและวิชาชีพ (วัลนิกา ฉลากบาง, 2559: 3) ซึ่ง สอดคล้องกับกัญญา โพธิ์วัฒน์ (2554) ที่ว่า สมรรถนะที่สำคัญของครืออาชีพคือความศรัทธาในวิชาชีพครู การมี ความสุขในการสอน การมุ่งมั่นพัฒนาตนเองและ การแสวงหาความรู้ใหม่อยู่เสมอ ดังนั้นจิตวิญญาณความเปนครู จึงเป็นคุณลักษณะสำคัญของครืออาชีพ

5.6 คุณสมบัติของครุตามแนวคิดจิตวิญญาณความเปนครู

ครุต้องเด่นในเรื่องวิชาการ รู้ลึก รู้จริง รู้กว้าง ครุต้องมีศิลปะในการถ่ายทอดความรู้ และครุต้องมีใจเมตตา ต่อศิษย์ รักศิษย์ดังลูก ซึ่ง สุเทพ ธรรมะตระกูล (2555, หน้า 24-27) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติ ดังนี้

1. บุคลิกภาพดีการมีบุคลิกภาพที่ดี ไม่ว่าจะประกอบอาชีพการงานใด ก็เปรียบเสมือน ได้ประสบความสำเร็จไปแล้วครึ่งหนึ่ง อาชีพครุก็เป็นอีกอาชีพหนึ่งที่ต้องอาศัยบุคลิกภาพ เพื่อก้าวไปสู่ความเป็นครืออาชีพ ที่กล่าวว่า บุคลิกภาพสามารถนำไปสู่การเป็นครืออาชีพได้นั้น ก็เพราะว่า นอกจากบุคลิกภาพที่ดี จะสามารถ สร้างความมั่นใจให้กับตัวครุเองแล้ว ยังสามารถสร้าง ความประทับใจแรกพบ (First impression) ให้กับผู้พบเห็น โดยทั่วไปอีกด้วย โดยครุกับบุคลิกภาพ ที่ดีจะต้องเริ่มจากการพัฒนาส่วนต่าง ๆ คือ 1) การพัฒนาพฤติกรรม ภายนอกหรือรูปลักษณ์ ได้แก่ รูปร่างหน้าตา การแต่งกาย กิริยาท่าทาง น้ำเสียงและการพูด 2) การพัฒนา พฤติกรรมภายใน หรือคุณสมบัติประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ดังนี้ ความเชื่อมั่นในตนเอง รวมไปถึงการมีความเชื่อมั่น ในการแต่งกายและการวางตัวที่เหมาะสม ความแนบเนียน บางครั้งครุจำเป็นต้องใช้จิตวิทยา ในการพูดกับนักเรียน ความกระตือรือร้น ความไว้วางใจได้ ครุต้องมีความจำที่ดี ความยับยั้งชั่งใจ

ดังนั้น บุคลิกภาพที่ดีกับอาชีพครุจึงขาดกันเสียมิได้ จึงอาจกล่าวได้ว่าครุคนใดมีบุคลิกภาพที่ดีก็สามารถ ประสบความสำเร็จไปแล้วครึ่งหนึ่ง ที่เหลืออีกครึ่งหนึ่งก็น่าจะเป็นความรู้ความสามารถเฉพาะตัวของบุคคลนั้น ๆ ที่ จะหลอมรวมกัน เพื่อสร้างความสำเร็จในชีวิตให้กับตนเอง

2. มีความเมตตาต่อศิษย์ ครุคือผู้มีเมตตาความเมตตาเป็นคุณธรรมที่สำคัญอีกประการหนึ่งของครุที่จะ ขาดเสียมิได้ ครุที่สอนศิษย์ด้วยความเมตตาจะอยู่ในดวงใจของศิษย์ทุกคน

2.1 เมตตาต่อศิษย์ ครุควรมีเมตตาต่อศิษย์ทุกคน และควรถือว่าศิษย์ทุกคนเป็นเสมือนลูก เสมือน หลาน ความเมตตาที่มีต่อศิษย์จะทำให้ครุมีความกระตือรือร้นในการสอน และสอน ด้วยความสุข เพราะในดวงจิต

ของครูมีแต่ความปรารถนาดีที่ต้องการให้ศิษย์มีความรู้ และมีอนาคตที่ดีในภายภาคหน้า ครูที่มีเมตตาจะพูดกับศิษย์ด้วยคำพูดที่มีความไพเราะสุภาพ และอ่อนโยน และจะให้กำลังใจศิษย์อยู่เสมอ

2.2 เมตตาต่อญาติ ครูควรมีเมตตาต่อญาติพี่น้องด้วยการช่วยเหลือ อนุเคราะห์และสนับสนุนให้ทุกคนมีการศึกษา มีความก้าวหน้าในชีวิตและการงาน และช่วยเหลือในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทบาดหมางระหว่างเครือญาติ มีเมตตาต่อญาติพี่น้องจะทำให้ครูเป็นแบบอย่างที่ดีของศิษย์ และของคนทุกคน

2.3 เมตตาต่อมิตร โดยธรรมชาติของอาชีพครู ครูจะมีแต่ผู้ที่เป็นมิตรทั้งที่รู้จัก และไม่รู้จัก ดังนั้น ครูจึงต้องมีเมตตาต่อมิตรทุกคนด้วยการช่วยเหลือการให้คำแนะนำ และอื่น ๆ ตามอัธยาศัย การมีเมตตาต่อมิตรจะบ่งบอกถึงการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีของครู ทำให้ครูเป็นที่รักและเคารพแก่ศิษย์ แก่บุคคลทั่วไป

2.4 เมตตาต่อศัตรู การมีเมตตาต่อศัตรูถือเป็นคุณธรรมขั้นสูงที่ครูทุกคนพึงมี เนื่องจากครูเป็นปูชนียบุคคล หมายความว่า เป็นบุคคลที่น่านับถือ ที่สำคัญคือครูเป็นตัวอย่างที่ดีของศิษย์ หากครูเป็นคนใจกว้างใจร้อน และชอบผูกพยาบาท ครูก็จะเป็นตัวอย่างที่ไม่ดี การมีเมตตาต่อศัตรู คือการไม่โกรธ ไม่ผูกพยาบาท และการให้อภัย

2.5 เมตตาต่อคนทุกคน เมื่อครูคือผู้ที่มีหน้าที่อบรมสั่งสอน ครูจึงต้องมีความเมตตา ต่อคนทุกคนโดยไม่เลือกชั้นวรรณะบทบาทของครูคือ บทบาทในการเผยแพร่ความเมตตาต่อ ชาวโลกทั้งมวล

3. รอบรู้ในสายวิชาชีพ ครูผู้สอนมีความรอบรู้ในทุกศาสตร์ เข้าใจ มีความเป็นครูอยู่ในตัวตน มีความเป็นครูที่มีเจตจำนงคอยการสอนศิษย์ และเป็นมืออาชีพที่สามารถชี้ชัดในวิชาการ และครูต้องสามารถชวนลูกศิษย์ให้ลงมือปฏิบัติได้ และต้องรู้จักเสียสละ พุ่มเท และประยุกต์ งานต่าง ๆ เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ขึ้นมา ทั้งนี้ ครูต้องกล้าที่จะให้ออกาสศิษย์ ต้องกล้าหาญ ในเชิงจริยธรรม ที่สำคัญต้องปลูกฝังให้ศิษย์ร่าเริง เบิกบาน แจ่มใส

4. เทคนิคการสอนดี เทคนิควิธีการสอนและการปฏิบัติตนที่ดี 10 ประการสำหรับครู มีดังนี้

4.1 ให้ความรักแก่นักเรียน พร้อม ๆ ไปกับเนื้อหาวิชาเรียน ครูควรแนะนำวิธีเรียนรู้ ให้แก่เด็ก ดูแลและเอาใจใส่นักเรียน ทำให้การเรียนการสอนนั้นมีความหมายขึ้นมาจากเป็นความผูกพันระหว่างครูกับศิษย์

4.2 สอนให้นักเรียนเชื่อมโยงกับชีวิตจริง และฝึกให้นักเรียนคิดให้บ่อยที่สุด ให้ผู้เรียนเข้าใจว่าความรู้ไม่ได้จำกัดอยู่แต่ในเฉพาะหนังสือเท่านั้น ครูยังควรเชื่อมช่องว่างระหว่าง ทฤษฎีและการปฏิบัติทำให้นักเรียนเกิดความชำนาญในเรื่องที่นักเรียนสนใจ โดยครูให้คำปรึกษา ช่วยเหลือในการปฏิบัติ และเชื่อมโยงสภาพชีวิตในชุมชนของนักเรียนกับความรู้ที่ศึกษาในโรงเรียน

4.3 ตั้งใจฟังนักเรียน ครูต้องรู้จักตั้งคำถาม สามารถตอบข้อสงสัยแก่นักเรียนได้ และ ควรระลึกอยู่เสมอว่านักเรียนแต่ละคนในชั้นเรียนมีความแตกต่างกัน ครูควรกระตุ้นการตอบสนอง การเรียนรู้และการพัฒนาทักษะการสื่อสารใ้แก่นักเรียนด้วย

4.4 การจัดการเรียนรู้ต้องยืดหยุ่นเปลี่ยนแปลงได้ มีการทดลอง การสอนที่หลากหลาย และ ครูควรปรับการสอนบ้างเมื่อมีวิธีการช่วยให้นักเรียนบางคนเรียนรู้ ได้ดีขึ้น และควรสร้างสมดุลระหว่างเนื้อหาและความยืดหยุ่นในการสอน

4.5 สร้างบรรยากาศเป็นกันเอง ต้องทำให้นักเรียนเกิดความรู้สึกมีส่วนร่วม

4.6 มีอารมณ์ขัน พยายามอย่าทำตัวให้เครียด การมีอารมณ์ขันจะช่วยคลายกำแพงระหว่างครูกับนักเรียนได้ ครูควรเรียนรู้ที่จะผ่อนคลาย บรรยากาศในห้องเรียน

4.7 เตรียมตัวให้พร้อม มีความเอาใจใส่ และอุทิศเวลาให้แก่การค้นคว้าหาวิธีถ่ายทอดความรู้ด้านต่าง ๆ ให้แก่นักเรียน ครูดีต้องมีการเตรียมการสอนมาอย่างดี มีสื่อการสอนที่พร้อมและวิธีการสอนที่น่าสนใจ

4.8 ต้องได้รับการสนับสนุนอย่างจริงจังจากผู้บริหาร ทั้งในด้านทรัพยากรและ บุคลากร ผู้บริหารควรให้การเสริมแรงครูอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ และสามารถทำงานได้อย่างปราศจากอุปสรรคปัญหา

4.9 รู้จักทำงานร่วมกับเพื่อนครู เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์การจัดการเรียน การสอน ตลอดจนการแก้ปัญหาต่าง ๆ ของครูแต่ละคน

4.10 มีจินตนาการ จะเป็นครูที่ดีจะต้องรู้จักใช้จินตนาการบ้าง เพราะจะมีผลต่อ ความคิดริเริ่มใหม่ๆ ลองจ้องไปที่นักเรียนแถวหลังสุด นึกถึงเส้นประสาทที่เชื่อมต่อกันและ ประกอบกันมีรูปร่างรวมตัวเป็นมนุษย์ การเรียนรู้ของคนเราคงจะพัฒนาไปเรื่อย ๆ อย่างไม่หยุดยั้ง หากครูไม่หยุดนิ่งที่จะเรียนรู้และพัฒนาความสามารถของทั้งตนเองและนักเรียนไปพร้อม ๆ กัน ครู คือ วิศวกรสังคมที่มีส่วนสำคัญยิ่งในการสร้างคนรุ่นใหม่ที่มีสมรรถนะขึ้นมา

5. มีจิตอาสา จิตอาสา คือ หัวใจของการบริการวิชาการ การที่คนเราจะประสบผลสำเร็จ ไม่ว่าในอาชีพ การงาน หรือสิ่งที่มุ่งหวังได้ มิใช่แค่เพียงเกิดจากความสามารถของตนเองเท่านั้น หากแต่เกิดจาก การพุ่มพอกของ พ่อแม่และครูบาอาจารย์ที่พร้ออบรมบ่มนิสัยและถ่ายทอดวิชาความรู้ ตลอดจน ประสบการณ์ที่สะสมมา ลองนึกย้อนกลับไปจะพบว่า บุรพาจารย์ของเรา ท่านไม่ได้ทำหน้าที่ แค่สอนหนังสือเท่านั้น แต่ท่านยังทำหน้าที่เสมือนญาติผู้ใหญ่และเป็นพี่เลี้ยงให้กับศิษย์อีกด้วย เพราะท่านมีหัวใจของการบริการอยู่ตลอดเวลา แต่คนที่มิจิตวิญญาณเป็นครู ท่านทำไปโดยไม่คิดหวังผลตอบแทนใด นอกจากอยากเห็นความก้าวหน้า เจริญรุ่งเรืองของศิษย์ท่านก็ปลื้มใจแล้ว ด้วยท่านมีจิตเมตตาและมีจิตอาสา ที่ไม่รู้จักคำว่าเหน็ดเหนื่อยทั้งนี้จิตอาสาของครูสัมฤทธิ์ผล และมีประสิทธิภาพในการให้บริการวิชาการ มีองค์ประกอบของ 5 ย.ร่วมด้วย คือ ยิ้มแย้ม ยกย่อง ยอมแพ้ ยืดหยุ่น ยืนหยัด

ยนต์ ชุ่มจิต (2553, หน้า138-139) ได้ศึกษาคุณสมบัติของครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครู ควรประกอบด้วย ความประพฤติเรียบร้อย ความรู้ดี บุคลิกลักษณะและการแต่งกายดี สอนดี ตรงเวลา มีความยุติธรรม หากความรู้อยู่เสมอ ไร่แรงแจ่มใส ซื่อสัตย์ และเสียสละ

จึงสรุปได้ว่า คุณสมบัติของครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูนั้น ประกอบด้วย 1) ความมีเมตตาต่อศิษย์ที่รวมถึงพฤติกรรมที่นักศึกษาได้รับรู้จากครู/อาจารย์ และนำไปใช้ เป็นแบบอย่างในด้านการปลูกฝัง ดูแลเอาใจใส่ลูกศิษย์ ให้ความช่วยเหลือ เป็นกันเอง รับฟัง ความคิดเห็นของนักศึกษา และแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ให้กับนักศึกษา 2) บุคลิกภาพดีคือ พฤติกรรมที่นักศึกษาแสดงออกด้วยความมั่นใจ มีการแต่งกายถูกต้องตามกฎระเบียบ เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ทั้งกาย วาจา และใจ ระมัดระวังคำพูดของตนเอง ปรับตัวและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น 3) ความรอบรู้ โดยนักศึกษามีความรอบรู้ในวิชาชีพครู ในรายวิชาเอก และมีความกระตือรือร้น ในการเรียน มีความเอื้อเฟื้อ ช่วยเหลือผู้อื่น ค้นคว้าหาความรู้อยู่เสมอ 4) เทคนิคการสอนดีและ มีความหลากหลาย และ 5) ความสามารถถ่ายทอดข้อมูลได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม นำความรู้และ ประสบการณ์จากการร่วมกิจกรรม/โครงการต่าง ๆ สู่บุคคลอื่น ๆ ที่รู้จักได้ และ 6) มีจิตอาสา มีหัวใจของการบริการอยู่ตลอดเวลา

5.7 ผลสัมฤทธิ์ของจิตวิญญาณความเป็นครูมืออาชีพ

จิตวิญญาณความเป็นครู จะเกิดผลต่อตัวครูที่ปฏิบัติงานด้วยความเสียสละ อุทิศตนเพื่อการเรียนการสอน หรือเพื่อการบริหาร เน้นที่ประโยชน์ของส่วนรวมและผลที่จะเกิดขึ้นกับลูกศิษย์ สังคม และผลสัมฤทธิ์จิตวิญญาณความเป็นครู จะเกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานจริง ๆ ไม่ได้เกิดขึ้นการมอบหมายหรือการมอบอำนาจแต่อย่างใด ดังนั้น ผลสัมฤทธิ์จะเกิดต่อครู ดังนี้

1. ช่วยพัฒนาหรือยกระดับความคิดและทักษะที่จำเป็นในการเรียนการสอน
2. มีคุณธรรมจริยธรรม ศีลธรรม ความรับผิดชอบต่อนักเรียน และงานที่ได้รับมอบหมาย
3. มีความยืดหยุ่นและเข้าใจในความเปลี่ยนแปลงของสังคม
4. มองนักเรียนว่ามีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และมีศักยภาพ
5. มีความสุขและมีความภาคภูมิใจในอาชีพครู
6. ได้รับการยอมรับและความศรัทธาจากสังคมและลูกศิษย์

กล่าวโดยสรุปว่า การพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องให้มีความรู้ โดยเฉพาะทักษะการใช้เทคโนโลยี และทักษะในการสอน ประพฤติเป็นแบบอย่างที่ดี เอาใจใส่ และหวังดีต่อศิษย์ ประารถนาให้ศิษย์ทุกคนได้มีงานที่ดีทำและเป็นคนดีของสังคม การปฏิบัติงานของครูลักษณะดังกล่าวเรียกได้ว่าการปฏิบัติด้วย “จิตวิญญาณความเป็นครู” การปฏิบัติหน้าที่ ของครูด้วยความวิริยะ มุ่งมั่นและทุ่มเทด้วยจิตและวิญญาณ อุทิศตนเพื่อการสอน และมีการพัฒนาสื่อการสอนตลอด ก็จะทำให้เกิดความตระหนักและมุ่งมั่นทุ่มเทในการทำงาน พยายามรักษาศักดิ์ศรีแห่งตน และวิชาชีพ และที่สำคัญคือ ความศรัทธาในวิชาชีพครู มุ่งมั่นพัฒนาตนเอง ฉะนั้น จิตวิญญาณความเป็นครู จึงเป็นคุณลักษณะสำคัญของครูมืออาชีพ

ครูจะต้องมีการพัฒนาตนเอง และครูจะประสบผลดีต้องเกิดจากการพัฒนานั้น คือ “ใจ” หรือ “จิตสำนึก” มีใจรักต่ออาชีพครู และใจต้องพร้อม ย่อมประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย ครูที่ได้รับการพัฒนา จะมีมากขึ้นเพียงใด ส่วนหนึ่งก็ขึ้นกับต้นสังกัด จะให้โอกาสครูเหล่านี้ได้มีโอกาสพัฒนาตนเองด้านการศึกษาหรือไม่อย่างไร สังคมกำลังต้องการครูที่มีสำนึกในความเป็นครู เสียสละ อดทน อุทิศตนในการสอนหรือการบริหาร ก็นับว่าเป็น “ครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครู” ปฏิบัติหน้าที่และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องระมัดระวังการประพฤติปฏิบัติให้อยู่ในหลักศีลธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพ ซึ่งลักษณะ ดังกล่าว จะนำไปสู่การเป็น “ครูมืออาชีพ” ครูมีลักษณะ 3 ประการ ดังนี้ 1) แสวงหาความรู้ พัฒนาตนเองตลอดเวลา เน้นเจตนาที่จะให้ผู้ร่วมงานประสบความสำเร็จด้วยกัน 2) ความปรารถนาดี เป็นความคิดที่อยู่เหนือระดับเหตุผลและตรรกะ เป็นความคิดที่มาจากจิตวิญญาณหรือจิตใต้สำนึก 3) สร้างความเชื่อมั่นในตนเอง มุ่งมั่นในการทำงาน และศรัทธาในผลสำเร็จที่เกิดจากการปฏิบัติงาน หากครูปฏิบัติงานด้วยจิตใจที่มุ่งมั่น และประพฤติตนตามหลักจรรยาบรรณวิชาชีพ โดยที่ครูจะต้องดำเนินการเรียนการสอนโดยการยึดจรรยาบรรณต่อวิชาชีพ ต่อผู้เรียน และต่อตนเอง

เอกสารอ้างอิง

- กิตินันท์ โนสุ และเสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์. (2557). องค์ประกอบและตัวบ่งชี้จิตวิญญาณความเป็นครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดภาคเหนือตอนบน. วารสารการวิจัยกาสะลองคำ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, 8(1), 53-65.
- ณัฐภรณ์ หลาวทองและปิยวรรณ วิเศษสุวรรณภูมิ. (2553). การพัฒนาแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครู. วารสารวิธีวิทยาการวิจัย, 23(1):25-54.
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. (2558). ความหมายของครู. สืบค้นเมื่อ 28 สิงหาคม 2562, จาก <https://sites.google.com/site/krutubtib/khru/khwam-hmaykhxng-kha-wa-khru>
- ยนต์ ชุ่มจิต. (2553). ความเป็นครู (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- วัลนิกา ฉลากบาง. (2559). จิตวิญญาณความเป็นครู: คุณลักษณะสำคัญของครูมืออาชีพ. วารสารวิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- สุพิชญา โคทวิ. (2557). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาเพื่อสร้างเสริมจิตวิญญาณความเป็นครู สำหรับนักศึกษาครุศาสตร์ ในสังกัดมหาวิทยาลัยราชภัฏ.

อมรรัตน์ แก่นสาร. (2558). การพัฒนาตัวบ่งชี้จิตวิญญาณความเป็นครู ของครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการ
การศึกษาขั้นพื้นฐาน. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, สำนัก
บัณฑิตศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.